

Κωστής Κοκκινόφτας
Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου
Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΚΑΡΑΒΑ - ΛΑΠΗΘΟΥ (1910-1912)

Σύμφωνα με σχετικές μαρτυρίες, στα χρόνια της Τουρκοκρατίας οι κάτοικοι του Καραβά μάθαιναν γραφή και ανάγνωση από τους μοναχούς της παρακείμενης Μονής της Αχειροποιήτου, ή από μερικούς εγγράμματους συγχωριανούς τους, οι οποίοι δίδασκαν, ενώ ασχολούνταν και με τις καθημερινές εργασίες τους. Στη συνέχεια, γύρω στο 1855, λειτούργησε οργανωμένο σχολείο στο συνοδικό της Αχειροποιήτου, που παραχωρήθηκε για τον σκοπό αυτό από τον Μητροπολίτη Κυρηναίας (1852-1862) Μελέτιο Α΄, τον άμεσο προϊστάμενο της Μονής, και με πρώτο δάσκαλο τον Αθανάσιο Τριανταφυλλίδη από το Μεσολόγγι. Μερικά χρόνια αργότερα το σχολείο στεγάστηκε στο Μετόχιο της Μονής Κύκκου, το οποίο βρισκόταν στην τοποθεσία όπου αργότερα κτίστηκε ο ναός της Παναγίας της Ευαγγελίστριας. Τελικά, γύρω στο 1865, οι κάτοικοι ανήγειραν κοινοτικό σχολικό κτήριο και συνέχισαν να επιδεικνύουν έντονο ενδιαφέρον για την ανάπτυξη της παιδείας στην κωμόπολή τους με την πρόσληψη προσοντούχων δασκάλων. Στα χρόνια δε που ακολούθησαν, μέχρι και τη λήξη της περιόδου της Αγγλοκρατίας, η δημοτική εκπαίδευση στον Καραβά γνώρισε σταδιακή και σταθερή ανάπτυξη, με την ίδρυση αρχικά Παρθεναγωγείου (1882), ενοποίηση στη συνέχεια του Αρρεναγωγείου με το Παρθεναγωγείο (1944), και τη λειτουργία της Α΄ και της Β΄ Αστικής Σχολής Καραβά (1959-60).

Μια σημαντική πτυχή της ιστορίας της εκπαίδευσης στον Καραβά των πρώτων χρόνων της Αγγλοκρατίας είναι και η σχετική με την προσπάθεια των κατοίκων να ιδρύσουν Ελληνική Σχολή, που θα παρείχε τη δυνατότητα ευρύτερων σπουδών στους νεαρούς μαθητές, η οποία υλοποιήθηκε τελικά το 1910, ύστερα από αρκετές συζητήσεις και κοινή συμφωνία με τους κατοίκους της γειτονικής κωμόπολης της Λαπήθου. Όπως αναφέρεται στο καταστατικό της Σχολής, οι κάτοικοι του Καραβά και της Λαπήθου συγκεντρώθηκαν στις 17 Ιουλίου του 1910 και, αφού επιβεβαίωσαν την πρόθεσή τους για ίδρυση Σχολής Μέσης Εκπαίδευσης, εξέλεξαν αντιπροσωπεία για την υλοποίησή της. Την αμέσως επόμενη ημέρα, οι αντιπρόσωποι αυτοί συνήλθαν σε σύσκεψη στο Αρρεναγωγείο της ενορίας Αποστόλου Λουκά Λαπήθου, υπό την προεδρία του Μητροπολίτη Κυρηναίας (1895-1916) Κυρίλλου (μετέπειτα Αρχιεπισκόπου Κύπρου (1916-1933) Κύριλλου Γ΄), και αποφάσισαν τις βασικές

διατάξεις λειτουργίας της Σχολής, που διαμόρφωσαν σε τελική μορφή και ψήφισαν στις 23 Αυγούστου του ίδιου έτους. Σύμφωνα με όσα αναφέρονται στο καταστατικό, η Σχολή αναμενόταν να λειτουργήσει στην ολοκληρωμένη της μορφή με τρεις τάξεις και πρόγραμμα διδασκαλίας παρόμοιο με αυτό των τριών κατωτέρων τάξεων του Παγκυπρίου Γυμνασίου, καθώς και με επιπρόσθετα μαθήματα γεωργικής φύσεως, για πρακτική μόρφωση των μαθητών. Καθοριζόταν επίσης, ότι ο διευθυντής θα έπρεπε να είναι κατά προτίμηση θεολόγος ή φιλόλογος και να πλαισιώνεται από δύο δασκάλους ή καθηγητές, από τους οποίους ο ένας να έχει δίπλωμα της Γεωργικής Σχολής. Σημειωνόταν ακόμη, ότι οι πόροι της Σχολής θα προέρχονταν από τις συνδρομές της Μητρόπολης Κυρηναίας, των εκκλησιών Λαπήθου και Καραβά και των γύρω χωριών, από τυχόν ιδιωτικές εισφορές και από τα εισιτήρια των μαθητών. Τέλος, οριζόταν να διοικείται από Επιτροπή, που θα αποτελείτο από ίσο αριθμό μελών των δύο κωμοπόλεων, ο οποίος δεν θα ήταν λιγότερος από δώδεκα και μεγαλύτερος από είκοσι άτομα (βλ. Κώστα Κύρρη, *Χρονικά της Λαπήθου* 4 (1975-1977), σ. 5-7).

Για την ίδρυση και λειτουργία της Ελληνικής Σχολής Καραβά - Λαπήθου γίνεται αναφορά και στο τύπο της εποχής, όπου αρχικά δημοσιεύτηκε σχετική ανακοίνωση της Σχολικής Επιτροπής, ότι η Σχολή θα είχε μία τάξη και διευθυντή τον Νικόλαο Ξενή, πτυχιούχο δάσκαλο και «γεωπόνο», όπως σημειώνεται, ο οποίος είχε πιθανότατα παρακολουθήσει κάποια επιμορφωτικά μαθήματα του Τμήματος Γεωργίας (βλ. *Δημοσίευμα* αρ. 1). Όπως αναφέρεται σε άλλο δημοσίευμα, το αμέσως επόμενο σχολικό έτος προστέθηκε και δευτέρα τάξη, οπότε προσλήφθηκαν δύο νέοι καθηγητές, οι οποίοι υπηρετούσαν προηγουμένως στο Παγκύπριο Γυμνάσιο, ο Μακεδόνας φιλόλογος Δημήτριος Παπαδόπουλος, που ανέλαβε και τη διεύθυνσή της, και ο Χριστόδουλος Ιερωνύμου, γεωπόνος, όπως σημειώνεται (βλ. *Δημοσίευμα* αρ. 2). Σύμφωνα με τα πρακτικά συνεδρίας της Επιτροπής της Σχολής, που επίσης καταγράφονται στο προαναφερθέν κατάστιχο, ο αριθμός των μαθητών, που γράφτηκαν για φοίτηση κατά το σχολικό έτος 1911-1912, ανήλθε στους 27, όλοι άρρενες (βλ. Κ. Κύρρη, *ό.π.*, σ. 16).

Βασική επιδίωξη της Σχολής ήταν η προετοιμασία των μαθητών, για να ασχοληθούν μελλοντικά με διάφορα γεωργικά επαγγέλματα, όπως αυτά της σηροτροφίας, της μελλισσοκομίας και της κηπουρικής. Για τον σκοπό αυτό, τα μέλη της Σχολικής Επιτροπής, όπως αναφέρεται στον τύπο της εποχής, προσκάλεσαν, τον Αύγουστο του 1911, τον

καθηγητή των παιδαγωγικών μαθημάτων του Παγκυπρίου Γυμνασίου Ιωακείμ Παυλίδη, για να βοηθήσει στη διαμόρφωση κατάλληλου προγράμματος (βλ. *Δημοσίευμα* αρ. 3). Ένα χρόνο αργότερα, τον Ιούλιο του 1912, παρόντων του Μητροπολίτη Κυρηνείας Κυρίλλου και πολλών άλλων επισήμων, διεξήχθησαν οι δημόσιες εξετάσεις και των δύο τάξεων της Σχολής, με άριστα αποτελέσματα. Σε σχετικό δημοσίευμα τονίζεται και πάλιν ο πρακτικός προσανατολισμός της, καθώς και η πρόθεση της Επιτροπής να λειτουργήσει η Σχολή και με τρίτη τάξη, κατά το νέο σχολικό έτος (βλ. *Δημοσίευμα* αρ. 4). Δυστυχώς, τον Αύγουστο του 1912, και ενώ οι βάσεις για την πλήρη ανάπτυξη της Σχολής είχαν τεθεί, η έλλειψη επαρκών οικονομικών πόρων και οι διαφωνίες των μελών της Επιτροπής συντέιναν, ώστε να κλείσει οριστικά (βλ. *Δημοσίευμα* αρ. 5). Στο προαναφερθέν κατάστιχο διασώζονται αντίγραφα τριών εγγράφων, τα οποία αναφέρονται στη διένεξη, που ξέσπασε τότε, χωρίς όμως να διευκρινίζονται τα γεγονότα και να αναφέρονται με σαφήνεια στα όσα διαδραματίστηκαν (βλ. Κ. Κύρρη, *ό.π.*, σ. 18-19).

Το σχετικό ζήτημα της λειτουργίας Σχολής Μέσης Παιδείας εξακολούθησε, όμως, να απασχολεί τους κατοίκους της περιοχής, μέχρι το 1917, οπότε, ύστερα από προτροπή του νέου Μητροπολίτη Κυρηνείας (1917-1947) Μακαρίου (μετέπειτα Αρχιεπισκόπου Κύπρου (1947-1950) Μακαρίου Β'), ιδρύθηκε η «Ανωτέρα Σχολή Λαπήθου», που εξελίχθηκε στη συνέχεια στο γνωστό Ελληνικό Γυμνάσιο Λαπήθου και στο οποίο φοίτησαν, μέχρι τον τραγικό Ιούλιο του 1974, δεκάδες παιδιά, τόσο από τις δύο κωμοπόλεις, όσο και από τις γύρω κοινότητες (βλ. σχετικά στη μελέτη μας: «Τα Ελληνικά Γράμματα στον Καραβά», *Κυπριακά Σπουδαί* 69 (2008), σ. 111-135].

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

1

Σχολαρχεῖον Λαπήθου - Καραβά

Ποιοῦντες γνωστόν τῷ φιλομούσῳ κοινῷ τήν ἴδρυσιν Σχολαρχεῖου ὑπό τῶν κωμοπόλεων Λαπήθου καί Καραβά, περιλαμβάνοντος διά τό ἀρξάμενον σχολικόν ἔτος 1910-1911 τήν πρώτην ἑλληνικὴν τάξιν ὑπό ἑλληνοδιδάσκαλον τόν πτυχιούχον διδάσκαλον καί γεωπόνον κ. Ν.Ι. Ξενῆν, δηλοῦμεν ὅτι αἱ ἐγγραφαί ἄρχονται ἀπό τῆς προσεχοῦς Δευτέρας 13 Σεπτεμβρίου καί λήγουσιν τῇ 20ῇ ἰδίου, ὅτε θά γένηται ἔναρξις τακτικῶν μαθημάτων.

Ἐν Λαπήθῳ - Καραβά, τῇ 7ῃ Σεπτεμβρίου 1910. Ἐκ τῆς Ἐπιτροπείας.

Φωνή τῆς Κύπρου, 11/24.9.1910· Πατρίς, 16/29.9.1910.

2

Ἑλληνική Σχολή Καραβᾶ - Λαπήθου

Λίαν ὁμαλή χωρεῖ ἡ λειτουργία τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Λαπήθου - Καραβᾶ ὑπὸ διευθυντὴν τὸν Δ. Παπαδόπουλον καὶ μέ γεωπόνον τὸν κ. Χρ. Ἰερωνύμου. Προσῆλθον εἰς αὐτὴν μαθηταὶ καὶ ἐκ διαφόρων χωρίων τοῦ ὅλου διαμερίσματος Κυρηναίας· ἐνεγράφησαν δέ περὶ τοὺς 25 μέχρι τοῦδε. Ἀποτελεῖται ἤδη αὕτη ἐκ δύο τάξεων.

Φωνὴ τῆς Κύπρου, 1/14.10.1911.

3

Ἡ Ἑλληνική Σχολή Καραβᾶ - Λαπήθου

Ἡ ἐπιτροπεία τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Καραβᾶ - Λαπήθου προσεκάλεσε τελευταίως τὸν καθηγητὴν τῶν παιδαγωγικῶν κ. Ἰωακείμ Παυλίδην, ὅπως προσφέρῃ τὴν πολύτιμον αὐτοῦ πεῖραν, καὶ ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον συνταχθῇ τὸ πρόγραμμα αὐτῆς, οὕτως ὥστε οἱ ἐξερχόμενοι ἐξ αὐτῆς τρόφιμοι νὰ δύνανται νὰ εἶναι ἐπιδέξιοι καλλιεργηταὶ τῆς σηροτροφικῆς, μελισσοουργίας καὶ κηπουρικῆς. Ἐπὶ τούτῳ ὁ κ. Παυλίδης ἐπὶ ἡμέρας ἤδη διατρίβει εἰς τὰς ἄνω κωμοπόλεις, καταγινόμενος εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῶν προτεινομένων ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν καθεστώτων ἐν ταῖς πρακτικαῖς σχολαῖς τῆς Εὐρώπης.

Ἀπεκδεχόμεθα μετὰ χρηστῶν ἐλπίδων ἀδρά ἀποτελέσματα ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ ἐκ τῶν τροφίμων τῆς Σχολῆς, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο δέον καὶ νὰ ληφθῇ φροντίς νὰ προικισθῇ ἡ Σχολή καὶ μετὰ τῶν ἀπαιτουμένων διὰ τὴν πρᾶξιν ὀργάνων καὶ μέσων, ἅτινα ἄφθονα ὑπάρχουσιν ἐν ταῖς πρακτικαῖς σχολαῖς, συμφώνως πρὸς τὸ πρόγραμμα τῶν ὁποίων ὀρίζεται ἡ λειτουργία τῆς Σχολῆς. Δέν πρέπει δέ καὶ νὰ παροραθῇ, ὅτι ἡ Σχολή δέον νὰ τυγχάνῃ καὶ ἀντίστοιχος τῶν κατωτέρων τάξεων τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, ἐξ ἧς οἱ ἀποφοιτῶντες ἀπροσκόπτως νὰ δύνανται, ἐάν θέλωσι, νὰ συνεχίσωσι τὰς σπουδὰς αὐτῶν ἐν αὐτῷ.

Φωνὴ τῆς Κύπρου, 6/19.8.1911.

4

Αἱ ἐξετάσεις τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Λαπήθου - Καραβᾶ

Αἱ δύο αὗται ὠραιότατοι ἐν φυσικαῖς καλλοναῖς κωμοπόλεις ἐν τῇ ἀπό τινος ἐπαινετῇ ὁμονοίᾳ κατῶρθωσαν, πλὴν ἄλλων ἐπωφελεστάτων κοινοτικῶν ἔργων, νὰ ἔχωσιν, ὡς γνωστόν, καὶ πλήρη ἀνωτέραν Ἑλληνικὴν Σχολήν. Πρὸ δύο ἐτῶν ἤρξατο αὕτη λειτουργοῦσα μέ μίαν τάξιν, τὴν πρώτην, μέ καθηγητὴν τὸν φιλόπονον γεωπόνον κ. Ν. Ξενῆν. Ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους κατηρτίσθη μέ δύο τάξεις μέ διευθυντὴν τὸν εὐπαίδευτον καὶ ἀκούραστον κ. Δ. Παπαδόπουλον, πρῶην καθηγητὴν τοῦ Παγκυπρίου, καὶ μέ καθηγητὴν τὸν κάλλιστον γεωπόνον κ. Χ. Ἰερωνύμου, διακρινόμενον καὶ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν μαθημάτων ἐν ταῖς τάξεσιν

Ἑλληνικῆς Σχολῆς. Ταῦτα ἐδίδαξε καί ἐπί τινα ἔτη ἐν ταῖς πρώταις τάξεσι τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου.

Τὴν παρελθοῦσαν Κυριακὴν ἐγένοντο αἱ ἐξετάσεις, καθ' ἃς παρίσταντο ἡ Α. Μακαριότης ὁ Πρόεδρος Κυρηνείας, ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμανδρίτης Σινᾶ κ. Προκόπιος, ὁ ἐπόπτης τῶν ἑλληνικῶν σχολείων κ. Ἀράπης καί οἱ καθηγηταὶ τοῦ Παγκυπρίου κ.κ. Ι. Παυλίδης καί Ι. Παπαπορφυρίου. Κατ' αὐτάς ἀπεδείχθη ὄντως, ὅτι λίαν φιλοπόνως εἰργάσθησαν οἱ καθηγηταὶ τῆς Σχολῆς. Σημειωτέον, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Σχολὴ Λαπήθου - Καραβᾶ ἐν τῇ διοργανώσει αὐτῆς τείνει εἰς πρακτικὴν μὀρφωσιν τῶν τροφίμων αὐτῆς εἰς πρακτικὰ ἔργα, προφανῶς συμφυῆ καὶ ὠφέλιμα εἰς τοὺς ὠραίους τόπους τῶν ἄνω κωμοπόλεων, στηριζομένη πάντως εἰς τὰς θεμελιώδεις βάσεις τῶν ἀναλόγων ἀλλαχοῦ τοιοῦτων Σχολῶν, ὥστε οἱ τρόφιμοι νὰ δύνανται καί εἰς ἀνώτερα σχολεῖα νὰ φοιτήσωσιν. Ἡ διοργάνωσις αὕτη ἐγένετο ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους ὑπὸ τοῦ διακεκριμένου ἀνά τό Πανελλήνιον παιδαγωγοῦ κ. Ι. Παυλίδου.

Ἡ ἀξιότιμος ἐπιτροπεὶα τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς, ὑπὸ τὴν προεδρείαν τῆς Α.Μ. τοῦ Προέδρου Κυρηνείας συνεδριάσασα τὴν παρελθοῦσαν Δευτέραν, ἀπεφάσισε νὰ ὀρίσῃ καὶ τρίτην τάξιν ἐν τῇ Σχολῇ, ὅπως οὕτως ἀποβῆ αὕτη πλήρης Ἑλληνικὴ Σχολή.

Φωνὴ τῆς Κύπρου, 30/13.7.1912.

5

Διάλυσις Σχολῆς

Μετά λύπης πληροφοροῦμεθα, ὅτι διελύθη ἡ τόσον εὐδοκίμως λειτουργήσασα ἐπὶ μακρόν χρονικόν διάστημα Ἑλληνικὴ Σχολὴ Λαπήθου - Καραβᾶ. Καί ὡς πληροφοροῦμεθα, ἡ Σχολὴ αὕτη διελύθη ἔνεκεν ἀσυμφωνιῶν τῶν κατοίκων, κυρίως δὲ ἐλλείπει ἐπαρκῶν πόρων. Ἀλλὰ καθ' ἡμᾶς πόροι ὑπάρχουσιν, ὅταν ὑπάρχῃ καλὴ θέλησις, διότι δὲν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι δύο εὐποροῦσαι καὶ πολυάνθρωποι κωμοπόλεις ἀδυνατοῦσι νὰ συντηρήσωσι μίαν Ἑλληνικὴν Σχολήν. Ἐμάθομεν ὅτι ἡ Ἐπιτροπεὶα τῶν Σχολῶν Καραβᾶ - Λαπήθου προέτεινεν εἰς τὸν Μακαριώτατον Πρόεδρον Κυρηνείας, ὅπως χορηγήσῃ εἰς αὐτήν ἐπ' ἐνοικίῳ τὴν Μονὴν Ἀχειροποιήτου, ἣν σήμερον ἐκμεταλλεύονται πρὸς ἀπλοῦν θησαυρισμὸν καλογηῆροι, τὸ δὲ ὑπὲρ τό ἐνοίκιον πλεόνασμα τῶν προσόδων νὰ διαθέτῃ ἡ ἐπιτροπεὶα ὑπὲρ τῶν σχολείων. Ἡ πρότασις αὕτη τῆς ἐπιτροπεῖας εἶναι κατὰ πάντα λογικὴ καὶ δικαία, δὲν ἀμφιβάλλομεν δὲ ὅτι ὁ Μακαριώτατος Πρόεδρος Κυρηνείας θὰ πράξῃ πᾶν τὸ δυνατόν, ἅμα τῇ λήξει τοῦ συμβολαίου.

Ἐλευθερία, 18/31.8.1912.

Δημοσιεύτηκε στο περιοδικό του Δήμου Καραβά *Καραβιώτικα Δρώμενα*, τχ 7 (Λευκωσία 2014), σ. 8-11.